

CSEHOV: HÁROM NŐVÉR
• MISKOLC •

KESERŰ KOMÉDIA

A miskolci kamaraszínház színpadán meglevenedő előadás - Peter Shaffer drámájának címét műfaji kategóriaként használva - *black comedy*. Schlanger András rendezése azon Csehov-értelmezések sorába illeszkedik, amelyek radikálisan szakítanak a szerző drámáinak életkép-szerű, szentimentális, realista felfogásával.

Az előadásban egy valóságos világot

elevenedik meg előttünk, amelynek szereplői mintha már többször lejátszották volna mindazt, ami most történik. Mozdulataik, gesztusaik, hanghordozásuk begyakorlott rutinra vall. Életjátékot játszanak, aminek megvannak a szabályai, szerepkörei, lépésvariációi, és ezen az sem változtat, hogy érkezik-e új ezred a városba vagy sem. Játékukba sok minden belefér - vágyakozás, szomorúság, öröm, csömör, filozofálgatás, elvagyodás mert csupán játék, semmit nem vesznek komolyan. Irina (Kovács Vanda) születésnapján ugyanúgy helye van Olga (Pásztor Edina) recitáló emlékezésének apjára, mint Irina ti-tokban való slukkolásának Mása (Kerekes Viktória) cigarettájából vagy az érkező Versinyin ezredessel (Benedek Gyula) való enyelgésnek. A Prozorov testvérek rutinos játzóknak tűnnek: élvezettel és a játék teljes komolyságával ját-szák a

magukra osztott szerepeket, de közben kíván-

csian figyelik is magukat. Ez az önmaguktól való távolságtartás és az ebből fakadó reflexív magatartás már-már derűs alaphangulatot ad a felvonásnak, amit tovább fokoznak az egyes szereplők apró játékaik. Csebutikin (Szegedi Dezső) úgy tartja maga előtt az ajándékba hozott szamovárt, hogy annak csapja az orvos férfiaságát idézze fel, Rode (Horváth László) és Fedotyik (Molnár Sándor Tamás) énekelnek, szteppelnek, fényképeznek, bohóckodnak, udvarolnak, bűgőcsigát bámulnak.

Natasa (Olasz Ági) primitív agresszivitása, nyers fajfenntartó ösztöne azonban felrúgja a szabályokat, kisajátítja a teret és

az időt. Mindezt azzal a durva, életszagú női ösztönnel, simulékony kegyetlenséggel teszi, ami ellen a játékeletet élő testvérek képtelenek védekezni. Natasa más szabályok szerint játszik, mint a többiek. Megteszi mindazt, amiről amazok csak fantáziál-nak. Megszerzi magának a kiszemelt férfit, anya lesz, szeretőt tart.

A harmadik felvonás pusztító tüze ennek

Az utolsó felvonásban egyszerre érezni az ősz és a tűzvész üszkös romjainak hidegét. Mindenki búcsúzkodik, elvonul az ezred, üres lesz a város. Talán csak Kuligin örül ennek. Tuzenbach báró (Molnár Csaba) véletlenül ható halála szinte észrevétlen marad. Senki nem kezd új életet, senki nem utazik Moszkvába, senki sem lesz öngyilkos. Az előadás záróképében a nővérek torz grimaszba merevülten hallgatják a bolondozó Kuligint.

Schlanger színpada, bár bőséggel használja a csehovi világ rekvizitumait - nyírfákat, szamovárt, avart, enteriört -, mégis a reális világtól elemelt, vállaltan művi világot teremt. A színpadot és az előszínpadot szinte teljes egészében lefedő, a különböző tereket jelző zöldes-kékes pasztellszínű, három-szintes

dobogórendszer, az előszínpad bal oldala felé húzó, balra lejtő, ék alakú dobogó által aszimmetrikusan elválasztott színpadrész, balra hatalmas bőrfotellel, jobb oldalon falócával; feljebb, a fotel mögött zongora, vele szemben bársonykanapé, a zongora mögött valóságútlentül hosszúnak látszó, fehér abroszszal leterített asztal tizenegy székkal, egészen hátul, jobbra, kopott fehér kerti asztal, összecsuc-

Kerekes Viktória (Mása), Benedek Gyula (Versinyin) (Éder Vera felvétele)

a rombolásnak a metaforája. Jelképesnek érezzük Mása szavait, aki azt mondja a színen gyertyával átvonuló Natasáról: „Úgy megy, mintha gyújtogatott volna.” A tűz, a pánik, a fáradtság, a félelmetes éjszaka mindenkit igazmondásra kényszerít. A színpad háttérében álló hatalmas tükrön visszaverődő zöld lobogásban a póre őszinteség rettentesebb a hazugságoknál. Csak Kuligin (Dézsy Szabó Gábor) hajtogatja csökönys macakssággal, hogy „boldog vagyok, boldog, boldog...”. Torokszorító a nővére mellé bújó Irina ijedt könyörgése, hogy utazzanak végre Moszkvába, mert tudjuk: a kérésre reménytelen.

ható, támlás faszékekkel, a színpad két oldalán sor-

játzó - a járásokat is ki-jelölő -, illetve a zsinórpadról lecsüngő, az asztal fölött lógó, néhol csemetényi nyírfágak és a színpad háttérében maga-sodó, a takarásban lévő dolgokat torzítva megmutató domború tükörfelület - mindez az első pillanattól markánsan jelzi a játék színházi jellegét. Ez az intenzív szimultán képi élmény az előadás legtervezettebb része.

A teatralitást hangsúlyozzák a felvonásokat nyitó és záró effektek is. A felvonások elején a tükör forogni kezd - hátsó lapja vetítővászon, amelyen orosz (hatású) világot ábrázoló diaképek jelennek meg. Nemesi családból származó gyerekek -

három lány - , katonák, bál, vidéki ház stb. A mesterséges világ elemei a nyílt színen beállított, majd fényváltásra induló állóképek, illetve a négy felvonásra tagolt előadás minden felvonásának kezdetén és végén a nézőtér és a színpadon végigvonuló katonazenekar is. Mindannyiszor ugyanazt az indulót játsszák, kezdetben frissen, pattogósan, később egyre szaggatottabban, szomorúbban.

De nemcsak a rendezői eszközök és effektek, hanem a színészi játék is tagadja a színpadi világ realitását. Az előadás felfokozott dinamikája, az állandó mozgás, az eltűnt színészi gesztusok, a bohózatok kellékek (krumpliorr, álarc stb.) használata tudatos rendezői törekvést sejtetnek: távolságot tartani a színész és a szerep között. A végrehajtásban azonban némi zavar mutatkozik. Pásztor Edina, Földi László és Kiss László például visszafogottan, „dekonstruktívan” játszik, szinte csak jelzi a szerepet. A színész privát gesztusain keresztül engedni látni az általa teremtett figurát. Dézsy Szabó Gábor, Molnár Sándor Tamás, Kovács Vanda és Olasz Ági „bohózat stílusban”

játsszák a szerepüket. Kerekes Viktória és Szegedi Dezső alakításában sokkal többet érezni az átélésre törekvő, belülről építkező szerepformálásból. Ezeknek az önmagukban azonos értékű, de egymástól élesen elütő játékmódoknak a keveredése bizonytalanná teszi a megértést. Erezni a színpadi cselekvések őszintétlenségét, de nem mindig tudjuk pontosan, hogy ez éppen kinek szól. Vannak egyértelmű helyzetek. Amikor például Versinyin ezredes valomásba fog Mása előtt, majd nem találva a megfelelő hangszínt, újra kezdi, mélyen, bűgva, akkor világos, hogy ez az ember ebben a pillanatban szerepet játszik, és közben kívülről figyel, rendezői magát. Ez a gesztus sokat elárul az emberről, de az előadás egészéről is.

Számtalan reflexív gesztus történik még a színpadon, de nem mindig dönthető el, vajon a szereplő reflektál-e önmagára (mint Versinyinnél), vagy a színész reflektál az általa alakított figura gesztusaira. A zárókép azonban egyértelmű. A forgó tükör hátulján nincsenek diák, csak a fák árnyéka látszik. A zsinórpadlásról csüngő fákat lejjebb

eresztik, mindent avar borít. A játék végén bemasírozó, az asztal mögött felsorakozó zenekar és üres tükör mementóként árukkodik a Prozorovok világáról.

Püspöki Péter

Csehov: Három nővér (Miskolci Nemzeti Színház)

Díszlet: Selmeczi György m. v. Jelmez: Dienes Ágnes m. v. Rendezőasszisztens: Sallai Zita. Rendező: Schlinger András m. v. Szereplők: Pásztor Edina, Kerekes Viktória, Kovács Vanda, Olasz Ágnes, Földi László, Molnár Csaba, Benedek Gyula, Dézsy Szabó Gábor, Kiss László, Szegedi Dezső, Várhegyi Márta, Varga Gyula, Horváth László, Molnár Sándor Tamás.

KETTÉSZAKADT A MOSZKVAI MŰVÉSZ SZÍNHÁZ

CSEHOV SZÍNHÁZA ÉS GORKIJ SZÍNHÁZA

Idáig azt hittük, hogy egy oroszoknak ez mindegy. Végére is - a klasszikus a pokolban is klasszikus. A Művész Színház mindig bőkezűen dotált nemzeti intézmény volt, ahol az ember úttörő korában kényelmesen megnézhetette a kötelező olvasmányokat, egyúttal néhány kopekért végigehette a büfé étlapját is. Hogy legyen aztán majd mire emlékezni a következő háborúban, ha túl sok esővíz folyik be a lövészárokkba, és nincs már egy staubja senkinek. Ki egy pohárka vodkára emlékszik majd, a hozzá járó kaviáros szendvicssel, ki meg egy színpadképre. Aztán valaki halkan egy régi dalra fakad, a többiek meg tercelnek neki. Oroszok vagyunk, nem?

A Művész Színház büféjében ma hat dollárért adnak egy kávét. És egyéb bajok is vannak, merőben eszmei és művészeti természetűek. Pontosan úgy, ahogyan Leonyid Andrejev tudósított innen száz éve, még kezdő újságíró korában: „Valahogyan észrevétlenül, a tisztán művészeti jellegű, sőt egyszerűen rendezési kérdések mögött hirtelen nagy társadalmi problémák körvonalai

bontakoznak ki.” Kiderül, hogy még az oroszoknak sem minden mindegy azért.

Néhány éve a jaltai villa könyvtárában lapozgattam Csehov kézikönyveit. Egyszerre fojtott hangú beszélgetésre lettem figyelmes. Két olyan műszaki középkáder formájú kiránduló állt az ajtóban.

– Te, szerinted voltak itt is a németek?

– Szerintem voltak.

– Akkor ezt a vityillót itt mért nem robotantatták fel?

– Hülye vagy? Azok csak a *szovjet* írókat üldözték, mint, mondjuk, *Gorkij*. Az *ilyeneket*, mint ez, nem bántották.

Közismert, hogy a Művész Színház Csehov nélkül soha nem lett volna az, ami, és hogy „mezítlábas” tanítványát (a drámaírásban kétségkívül epigonját) is ő vitte be oda. Az *Éjjeli menedékhely* és a *Kispolgárok* ugyanarra a megrendelésre készült, mint a nagy Csehov-darabok. De Gorkij grammra pontosan annyit szállított csak, amennyi a megrendelés volt, amennyit meg tudtak emészteni a bérlők és a részvényesek. Nem úgy, mint a *Három nővér* és a

Cseresznyés kert szerzője. (Vagy - ugyanezekben az években - Wyspianski, a krakkói Stary Teatr háziszervezője, aki a Menyegzőben személy szerint is nevetéssé tette a város hazafias gyapjúkereskedőit és „népbarát” költőit.)

Peskovéknál nem volt zongora és francia könyvtár az ebédlőben, mint Csehovéknál, Taganroiban. Mégis ő tudott jobban bánni a szponzorokkal. De csak 1922-ben foglalta el hivatalosan mesterének a helyét, amikor Lunacsarszkij felvetette a színházat az akadémiai színházak közé. Majakovszkij akkoriban már ellenforradalmárnak minősítette Csehov álmodozó katonatisztjeit, és követelte, hogy Bulgakov *Fehér karácsony*ának a hőseivel együtt őket is likvidálják.

Sztanyiszlavszkij áldását adta rá, hogy a színház felvegye a *Kispolgárok* meg a *Nyarlók* szerzőjének nevét (aki időközben Lenin bizalmasa és a szovjet írószövetség vezetője lett), aztán - a színházat nagylelkűen a társára bízva - kiment Amerikába, és magával vitte a társulat javát. Ott megjelent könyvében Csehovról kijelentette: